

ГАЛИЦЬКА САГА

Петро Лущик

**СЕРПЕНЬ
ДЕВ'ЯНОСТО
ПЕРШОГО**

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2022

25 травня, Вишів

— Ну і куди вона ділася? Домовлялися ж: без запізньов о сьомій! А зараз вже п'ятнадцять хвилин минуло!

Ігор демонстративно подивився на свій електронний годинник. Його саме сьогодні подарували йому батьки з нагоди закінчення школи, він до нього ще не звик, тому часто дивився на скельце, не так щоб перевірити, яка зараз година, але щоб помилуватися цифрами, що періодично змінювалися.

Чути такі слова з його уст було досить дивно, враховуючи стосунки Ігоря з Любою.

— Ігóra, ти нічого не розумієш у жіночій логіці! — сказала Надія.

— А вона підлягає розумінню? — здивувався Ігор. — У світі існують три нерозгадані таємниці: китайська грамота, японська електроніка і жіноча логіка! От я не розуміюся в усіх!

— Є ще радянська бухгалтерія! — вставив Богдан. — Тут ти точно не розберешся без сто грам!

Сказав і винувато подивився на Юрія Петровича Підгірного. Класний керівник стояв осторонь і спокійно спостерігав за розмовою своїх учнів. На перший погляд він мало чим відрізнявся від своїх учнів. Старший від них лише на шість років, Юрій Петрович був для них досвідченішим другом, адже їх поки що розділяв вуз: у нього він був вже позаду, а для декого з них ще попереду. Минулого серпня, коли після розподілу він тільки прибув до цієї школи на посаду вчителя математики, у перший день роботи його викликали до себе в кабінет директор школи і запропонував керівництво в одинадцятому випускному класі. Пропозиція стала настільки несподіваною для нього, що Юрій Петрович навіть забув, що можна відмовитись. Як з'ясувалося зовсім скоро, попередній класний ке-

рівник вже був пенсіонером, і оплата за класне керівництво йому обмежувала саму пенсію. Так вчорашній випускник університету став наставником лише на шість років молодших за нього одинадцятикласників. За цей рік трапилося багато чого, але як сказав той-таки Ігор на початку травня: «Як бачите, Юрію Петровичу, все закінчилося добре — і ми живі, і ви не на Кульпаркові!»¹. Зрештою, якби їхні відносини були іншими, то сьогодні, після останнього дзвінка, вони не вибралися б до лісу, щоб відзначити закінчення школи. З двадцяти шести випускників зголосилися п'ятнадцять, з них четверо мали приєднатися у Перетині, от тільки поки що немає Люби, а найперша красуня класу твердо обіцяла бути.

Тут вже класний керівник подивився на годинник. Автобус, яким вони мали під'їхати до Перетина (не чвалати ж два кілометри до села, а потім ще стільки ж до лісу!), мав прибути з хвилини на хвилину, а Люби не було!

Люба Нагірна з'явилася одночасно з автобусом. Над зупинкою пронеслося полегшене зітхання. Часу читати нотації вже не лишилося, тому одинадцятикласники почекали, коли зйдуть пасажери, піднялися в салон. Ігор як велику коштовність обережно тримав перед собою гітару. В середині автобуса вже сиділо п'ятеро однокласників — вони зайшли у Бобровицях.

— Куди, молоді люди? — поцікавився водій автобуса.

— До лісу, вуйку! — відказав Богдан. — Треба ж якось відзначити такий знаменний день!

— Що, на всю ніч?

— Та скільки там тої ночі!

— Назад я буду їхати завтра о шостій годині. Можу розвезти! — запропонував водій.

Пропозиція, звичайно, була спокусливою, тому класний керівник тільки й кивнув головою, мовляв, до відома прийняв, при нагоді скористуємось.

¹ У Львові на вулиці Кульпарківській знаходиться психіатрична лікарня.

Тим часом автобус, піднімаючи за собою неймовірну пилюку, наближався до своєї кінцевої зупинки — села Перетин. Коли останні пасажирши шумно покинули салон, Юрій побачив своїх учнів, які зустріли друзів радісними криками.

— Ну, і хто нас поведе? — поцікавився класний керівник. — А головне, хто виведе назад?

— А тут і питати нема чого! Син лісника і сам в майбутньому лісник! Туш — Олег! — урочисто промовив Ігор.

Юрій Петрович подивився на «лісника в майбутньому». Олег скромно стояв осторонь, тримаючи в руках невеликий пакет з тим, що йому вручили вдома.

— Виведеш? — звернувся до нього класний керівник. — А то прошу не забувати, що вам ще екзамени складати!

— Та виведу! — озвався той. — Чого переживати!

— Попереджаю: екзамен у вівторок!

— В понеділок будемо вдома!

— Де ти нас три дні водити збираєшся? — стривожилися дівчата.

— Лісом! — відказав Олег, якому вже набридла ця беззмістовна розмова.

— Що ж, веди!

І вже вчорашні учні шумно рушили сільською дорогою на північ, до недалекого лісу. Якось само собою розділилися на пари, весело обговорюючи сьогоднішній останній шкільний дзвінок. Ігор пробував навіть щось зіграти на гітарі, але темп ходи аж ніяк не сприяв якісній музиці, тому «музикант» знову повісив інструмент за спину, мовляв, на місці ще покажу себе.

Через якийсь час проминули межу лісу й опинилися на величній галявині. Справа у заростях чагарника заховалися руїни фундаменту колишньої лісничівки. Олег сміливо повів друзів далі. Перейшли через насип. Колись, ще перед війною, тодішня влада вирішила провести цим лісом залізницю, тому й насипали цю штреку, як називали це місце місцеві. Війна не дозволила закінчити будівництво, а коли вона закінчилася, всі благополучно забули про нього.

За ці роки штрека знову поросла деревами і від інших ділянок лісу відрізнялася хіба що тим, що була вищою за них.

Як виявилось, їхній шлях вів далі, принаймні «лісник у майбутньому» навіть не зупинився. Вони заглибилися в ліс. Юрій хотів було обережно поцікавитися, чи не заблукав наш «сусанін», але раптом перед ними відкрилася невелика поляна, що підступала до маленької водойми.

— Тут! — урочисто повідомив Олег.

Місце справді було гарне, навіть хтось спеціально для вогнища вичистив посередині ділянку. Класний керівник підозріло подивився на воду. Його погляд помітив Богдан і одразу зрозумів тривогу.

«Комарики-дзюбрики, калина!» — про себе проспівав він.

На що Олег відповів, що в такий час комарів однаково повно, бо то ліс, а хто боїться, то не треба йти сюди з голими руками і ногами.

Але ніхто не мав ні відкритих рук, ні тим більше відкритих ніг, а дим від вогнища обіцяв бути надійним щитом від «комариків-дзюбриків», тому Юрій відправив хлопців за сухим гіллям. Невдовзі посеред поляни весело затріщало полум'я. Одинадятикласники сиділи навколо і поки що відпочивали. Принесену з дому їжу не відкривали — по-перше, ніхто голодним поки що не був, а по-друге, попереду була ціла ніч.

— Юрію Петровичу, а ви будете за нами плакати, коли ми підемо зі школи? — поцікавилася Люба.

— Я тобі навіть скажу, що буду плакати тоді, коли ви ще будете в школі! — признався класний керівник.

— Так нас любите?

— Не тільки! Я мушу до випускного заповнити ваші атестати! А почерк мій вам відомий!

— А ви Галину Володимирівну попросіть! Почерк у неї каліграфічний! — хитро примруживши очі, порекомендувала Таня Холодна.

Молоді люди заусміхалися. Виявляється, їм було відомо про відносини їхнього класного керівника із вчителькою другого класу Галиною Володимирівною. Зрештою, про них знали всі, за винятком, напевне, них самих.

— Добре, може, я так і зроблю! — серйозно відказав Юрій, чим викликав дружній сміх.

Тим часом Ігор взяв у руки гітару, видобув пару акордів і вже сміливіше вдарив по струнах. Хлопець мав майже ідеальний слух, тому міг одразу відтворити почуту мелодію. Ось і зараз з-під його пальців прозвучала мелодія, у якій легко упізнали «Souvenirs» Деміса Русоса. З текстом Ігор безбожно фальшивив. Зрештою, важко було правильно співати англійською, якщо ти в школі вчив німецьку, до того ж, здавалося, відоме слово «сувеніри» у пісні ними аж ніяк не є.

— Дай мені! — сказав Юрій і простягнув руку.

Його учні з цікавістю спостерігали, що буде далі. А класний керівник звично провів пальцями по струнах, ледь-ледь підтягнув одну з них. На відміну від Ігоря, Юрій свого часу вчився у музичній школі саме у класі гітари і до того ж вчив англійську мову, тому перша строфа пісні з його уст звучала досить-таки природно.

— «From souvenirs to more souvenirs I live»...

Він бачив, що в очах своїх учнів його ставки різко підскочили вгору, щоправда, вже після першої пісні дівчата запротестували.

— Юрію Петровичу! Ну нічого ж незрозуміло! — благала Люба. — Хто там знає, а може, ви про колгосп співаєте!

— У Греції немає колгоспів! — відказав Юрій.

Він знову провів пальцями по струнах.

— Добре! Що вам заграти?

— «Машину времени!»! — озвалася Галя — претендентка на медаль і в найближчому майбутньому потенціально студентка біологічного факультету.

— Добре, буде вам «Машини!»! — згодився Юрій. — А що саме?

— «Поворот!»!

Юрій здивовано подивився на свою улюбленицю-відмінницю, гмикнув і одразу взяв перші акорди.

Тепер уже співали всі. Клас взагалі був співочим, у класного керівника не було проблем із виступами чи то в школі, чи навіть десь далі, і зараз над вечірнім лісом лунали дзвінки голоси всім знайомої пісні.

Після чергової пісні, причому Ігор повернув собі гітару і вже сам, не згірше класного керівника, бряжчав по струнах, Люба, Надя і Таня підвелися й заглибилися в ліс.

— Куди вони? — запитав Ігор і навіть перестав грати.

— То називається: припудрити носик! — пояснив Юрій і зітхнув: — Жінки!

Ігор подивився дівчатам услід і знову заграв якусь мелодію.

— Скажи мені ліпше, Ігоре, куди ти збираєшся йти після школи? — поцікавився Юрій. — Оцінки в тебе сам знаєш які, і не думаю, що екзамени їх тобі покращать!

— Головне, щоб не погіршили, — відказав той.

— Підеш у ПТУ?

— А навіщо? У вересні мені виповниться вісімнадцять. Восени піду до армії. Відкантую свої два роки — а там видно буде!

Він раптом змінив мелодію і одночасно заспівав «Ідьот солдат по городу...».

Його пісня була перервана стривоженими дівочими криками. Усі озирнулися туди, де зникли дівчата. Хлопці на чолі з класним керівником вже зібралися поспішити на допомогу, але тут із-за дерев з'явилися самі дівчата.

— Юрію Петровичу! — кричала Галя. — Там...

— Ну, що там таке? — запитав класний керівник.

— Там ми побачили...

— Що? Що ви побачили?

— Людську кістку! — замість Галі закінчила Люба.

— Ви не помилилися? — засумнівався Ігор і насмішливо припустив: — Може, наші дівчата натрапили на рештки пітекантропів!

— Там не могло бути кісток пітекантропа! — обурилася Люба. — Звідки їм там взятися — ти ще живий!

— Перестаньте! — зупинив їх Юрій. І до Галі: — Це точно?

— Так, Юрію Петровичу! То була людська кістка, — знову сказала Галя й уточнила: — Велика гомілкova. Я ж анатомію добре знаю!

— Я не сумніваюся у цьому! — мовив Юрій. — Ану покажіть то місце!

І весь клас рушив за дівчатами.

На відстані ста метрів вони натрапили на прямокутник, що ледь-ледь виділявся серед навколишнього ландшафту. Це була трохи осіла земля, кимось переорана.

— Діки!¹ — зробив висновок Олег.

— Тут є діки? — запитала Надя й обережно озирнулася.

— І навіть багато! То вони так все розрили. Шукали щось поїсти.

А Юрій майже одразу побачив жахливу знахідку. Вона стирчала з землі наполовину засипана. Вже з першого погляду Юрій зрозумів, що це давнє поховання, — кістка мала брунатно-коричневий колір. Він уже хотів підняти її, як Ігор випередив його, сміливо звільнив кістку з піску і приставив до своєї ноги.

— А покійничок, виявляється, мого зросту! — відзначив Ігор.

— Не блюзнірствуй! — зупинив його класний керівник.

Ігор винувато усміхнувся і поклав знахідку на місце.

— Там ще одна! — сказала інша Галя.

(В одинадцятому класі вчилася три Галі, і дві з них були тут.)

— Може... маніяк сексуальний? — обережно припустила Надя.

У всіх на слуху були звістки про серійного вбивцю Чикатила.

— Маніяк, Надю, не ховає своїх жертв в одній могилі! — зі знанням справи пояснив Богдан.

— А тобі звідки відомо? — одночасно запитали декілька дівчат.

— Телевізор треба дивитися!

Всі, неначе за командою, подивилися на Юрія Петровича. Той не зводив погляду із жахливої знахідки.

— А тут, між іншим, бої були, — сказав він.

— Точно! — підтвердив Олег. — Моя баба розказувала: перед тим як згорів Перетин, в лісі йшов великий бій.

В Перетині і навколишніх селах всі знали про події, що тут відбулися у серпні сорок четвертого року. Перекази про них, як у давні неписьменні часи, передавалися усно від старших до молодших, і тільки останніми роками можна було про це сказати вголос і навіть написати на шпальтах місцевої газети.

¹ Дікі кабани.

Зміст

СЕРПЕНЬ ДЕВ'ЯНОСТО ПЕРШОГО

25 травня, Вишів	5
10 липня, Вишів	18
28 липня, Чикаго	29
1 серпня, Тель-Авів	39
6 серпня, Львів	53
12 серпня, Львів	65
18 серпня, Кам'янка	77
18 серпня, Перетин	89
19 серпня, Кам'янка	100
19 серпня, Лісничівка-1	111
19 серпня, Львів	122
19 серпня, Перетин-1	135
19 серпня, Лісничівка-2	145
19 серпня, Київ	156
19 серпня, Лісничівка-3	167
Квітень 1945 року, Бухенвальд	178
19 серпня, Перетин-2	189
19 серпня, Перетин-3	200
19 серпня, Перетин-4	211
22 серпня, Львів	222
24 серпня, Київ	234
24 серпня, Кам'янка	245
24 серпня, Рішон-ле-Ціон	256
24 серпня, Гамільтон, Канада	268
28 серпня, Вишів	281
30 серпня, Львів	292
31 серпня, Львів	304
Жителі і вихідці із села Перетин, які вижили у сорокові роки (серпень 1991 року)	317